

Wyrok z dnia 14 sierpnia 2008 r.

III UK 44/08

1. W sprawie z wniosku o ustalenie wysokości kapitału początkowego organ ubezpieczeń społecznych powinien wydać decyzję w tym przedmiocie, a nie poprzestawać na wydaniu decyzji stwierdzającej niepodleganie jednemu ze zbiegających się tytułów ubezpieczenia społecznego wskazanych do podstawy ustalenia kapitału początkowego.

2. Ustalenie kapitału początkowego notariusza w okresie sprawowania funkcji posła na Sejm RP następuje tylko z jednego tytułu, to jest od składek opłaconych od ryczałtu lub uposażenia poselskiego, albo od składek opłaconych od dochodu z wykonywania zawodu notariusza.

Przewodniczący SN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 sierpnia 2008 r. sprawy z odwołania Lidii B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału Wojewódzkiego w R. o podleganie ubezpieczeniu społecznemu, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 6 grudnia 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie wyrokiem z dnia 6 grudnia 2007 r. oddalił apelacją wnioskodawczynie Lidii B. od wyroku Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z dnia 30 sierpnia 2007 r. oddalającego odwołanie wnioskodawczynie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. Inspektoratu w S.W. z dnia 16 kwietnia 2007 r. stwierdzającej, że z tytułu prowadzenia działalności

gospodarczej nie podlegała w okresie od 14 października 1993 r. do 20 października 1997 r. ubezpieczeniu społecznemu.

W sprawie ustalono, że od dnia 26 maja 1992 r. wnioskodawczynie rozpoczęła prowadzenie własnej kancelarii notarialnej w N., zgłaszając ten rodzaj działalności organowi rentowemu, który objął ją ubezpieczeniem społecznym na podstawie ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm., zwanej dalej ustawą o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą). Z tego też tytułu wnioskodawczynie odprowadzała stosowne składki zarówno za siebie, jak i zatrudnionych pracowników. W okresie od 14 października 1993 r. do 20 października 1997 r. wnioskodawczynie sprawowała mandat posła, nie zaprzestając prowadzenia kancelarii notarialnej. Jako posłanka Sejmu RP II kadencji otrzymywała początkowo ryczałt, a następnie uposażenie, od których odprowadzone były składki na ubezpieczenie społeczne. Z chwilą, kiedy wnioskodawczynie została posłanką konsultowała telefonicznie w ZUS kwestię związaną z opłacaniem przez nią składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia kancelarii notarialnej, uzyskując informację o dalszym tak określonym jej obowiązku, co potwierdzały także późniejsze kontrole ZUS z tego okresu. W dniu 18 grudnia 2003 r. wnioskodawczynie wystąpiła do organu rentowego z wnioskiem o ustalenie wartości kapitału początkowego. W trakcie rozpoznawania tego wniosku organ rentowy wydał decyzję z dnia 16 kwietnia 2007 r., stwierdzającą brak obowiązku ubezpieczenia wnioskodawczynie w okresie od 14 października 1993 r. do 20 października 1997 r., ze względu na zbieg ubezpieczeń z tytułu sprawowania mandatu posła i prowadzenia kancelarii notarialnej, co wyłączało ubezpieczenie z tego ostatniego tytułu.

W tak ustalonych okolicznościach faktycznych Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawczynie, podzielając stanowisko organu rentowego o wystąpieniu zbiegu ubezpieczeń w spornym okresie, co w świetle obowiązujących wówczas przepisów dotyczących ubezpieczenia społecznego notariuszy, tj. art. 2 ust. 1 pkt. 1 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą w związku z art. 24 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 22, poz. 91 ze zm.) stanowiło o braku obowiązku ubezpieczenia społecznego wnioskodawczynie z tytułu prowadzenia kancelarii notarialnej. Sąd stwierdził przy tym, że decyzja z dnia 16 kwietnia 2007 r. miała charakter deklaratoryjny.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczynie jako nieuzasadnioną, uznając wyrok Sądu Okręgowego za trafny i odpowiadający prawu. Wprawdzie Sąd pierwszej instancji nie odniósł się do zarzutów odwołania dotyczących naliczenia wartości kapitału początkowego, to jednak przedmiot i zakres orzekania przez sądy pracy jest wyznaczony przez treść decyzji organu rentowego. Zatem o ile decyzja taka nie zawiera w sensie negatywnym lub pozytywnym stanowiska w przedmiocie dochodzonego roszczenia, strona nie może domagać się w postępowaniu sądowym merytorycznego rozstrzygnięcia o wskazanym przez nią roszczeniu. Z tych względów zarówno Sąd Okręgowy, jak i Sąd Apelacyjny, nie miały podstaw do odnoszenia się do żądania ustalenia wartości kapitału początkowego, a jedynie do stwierdzenia bądź wykluczenia obowiązku ubezpieczenia społecznego wnioskodawczynie w spornym okresie. W tej zaś kwestii Sąd Apelacyjny przyznał, że istotnie w tym okresie brak było podstaw prawnych do przyjęcia, że notariusze są osobami prowadzącymi działalność gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 grudnia 1998 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 21 poz. 324 ze zm.), to jednak art. 24 Prawa o notariacie rozciągał na tę grupę zawodową przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, a zatem wprost przepisy te należało stosować w zakresie przysługujących świadczeń, jak również ciężącego obowiązku zapłaty składek (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 1995 r., II UZP 34/94). Tym samym w stosunku do notariuszy miał zastosowanie także art. 2 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą, wyłączający obowiązek ubezpieczenia społecznego między innymi w przypadku „wejścia w inny system zabezpieczenia społecznego”. Taka sytuacja - jak trafnie przyjął Sąd pierwszej instancji - wystąpiła w odniesieniu do wnioskodawczynie w okresie pobierania przez nią początkowo ryczałtu, a następnie uposażenia poselskiego, od których odprowadzone zostały składki na ubezpieczenie społeczne i które to okresy, stosownie do art. 24 ust. 5 ustawy z dnia 31 lipca 1985 r. o obowiązkach i prawach posłów i senatorów (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 79 ze zm.) i art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. Nr 73, poz. 350 ze zm.) były uznawane za okresy zatrudnienia, przy czym należności te w zakresie składek oraz świadczeń z ubezpieczenia społecznego traktowane były jako wynagrodzenie za pracę.

Jednocześnie Sąd drugiej instancji wskazał, że organ rentowy - w trakcie postępowania o ustalenie wartości kapitału początkowego - był uprawniony do wydania

„prejudycjalnej” decyzji w sprawie przebiegu jej ubezpieczenia, ponieważ mające w tym względzie zastosowanie przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) nie zawierają jakichkolwiek czasowych ograniczeń w zakresie wydania decyzji, a podstawę prawną do wydania zaskarżonej decyzji stanowił wprost art. 83 ust. 1 pkt 2 tej ustawy. Ponadto, ze względu na to, iż obowiązek ubezpieczenia powstaje z mocy samego prawa, bez „jakichkolwiek czynności o charakterze konstytutywnym (zgłoszenie do ubezpieczenia ma jedynie charakter ewidencyjny)”, sam fakt przystąpienia do ubezpieczenia oraz opłacanie składek przez osobę niebędącą podmiotem określonego stosunku ubezpieczenia społecznego nie wywołuje skutków prawnych. Zatem prawidłowe było zakwalifikowanie przez Sąd pierwszej instancji zaskarżonej decyzji jako decyzji o charakterze wyłącznie deklaratoryjnym. W konsekwencji bez wpływu na końcowy wynik sprawy pozostają przedstawiane przez wnioskodawczynię dowody mające świadczyć o wprowadzeniu jej w błąd przez organ rentowy co do istnienia obowiązku opłaty składek z tytułu prowadzenia kancelarii notarialnej w spornym okresie. W ocenie Sądu, dowody te potwierdzają co najwyżej, iż organ rentowy miał wiedzę co do wykonywania przez nią obowiązków posła „bez koniecznej do przypisania mu owej błędności świadomości o pobieraniu przez nią wyżej wskazanych należności poselskich”. Należności te przysługiwały nieaktywnym zawodowo posłom (art. 24 ust. 3 i 4 ustawy o obowiązkach i prawach posłów i senatorów oraz art. 25 ust. 3 i 4 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora.). W przypadku zaś niekorzystania przez posła z urlopu bezpłatnego u macierzystego pracodawcy albo kontynuowania przez niego prowadzenia działalności gospodarczej należności te były wypłacane wyłącznie w uzasadnionych przypadkach na podstawie decyzji Prezydium Sejmu, co miało miejsce w rozpoznawanej sprawie.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1) art. 2 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą w związku z art. 24 Prawa o notariacie w związku z art. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.), przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że notariusz w spornym okresie w zakresie ubezpieczeń społecznych był osobą prowadzącą działalność gospodarczą z wynikającymi z tego wszelkimi konsekwencjami w zakresie ubezpieczeń społecznych, 2) art. 83 ust. 1 pkt 2 i art. 68 ust. 1 pkt 1a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez

ich niewłaściwe zastosowanie polegające na wydaniu wyroku na przepisach nieobowiązujących w dacie zdarzenia (lata 1993-97, podczas gdy ustawa ta weszła w życie dopiero w 1998 r.) oraz niezastosowanie obowiązujących wówczas przepisów, zwłaszcza art. 11 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), 3) art. 173 i art. 174 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), przez ich niezastosowanie i nierozpatrzenie apelacji w części dotyczącej naliczenia kapitału początkowego oraz art. 17 tej ustawy przez jego niezastosowanie „poprzez nieprzyjęcie, że okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu dla ustalenia kapitału początkowego jest okres faktycznego opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Nadto powołanie się w uzasadnieniu Sądu drugiej instancji na nigdy nieistniejącą ustawę z dnia 23 grudnia 1998 r o działalności gospodarczej”, 4) art. 2 ust. 1 pkt. 1 w związku z art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą w związku z art. 24 Prawa o notariacie w związku z art. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej i w związku z art. 27 i 28 ust. 1 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pobieranie uposażenia przez posła jest tożsame z okresem zatrudniania, podczas gdy okres ten jest jedynie traktowany jak okres zatrudnienia.

Skarżąca zarzuciła także naruszenie przepisów postępowania, w szczególności: 1) art. 233 § 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c., przez nierozpatrzenie zarzutów apelacji, a zwłaszcza „nie odniesienie się do terminu przedawnienia dla ZUS w zakresie prawa do wydania decyzji o ustalenie obowiązku ubezpieczenia, nie udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakim terminie ZUS ma prawo do wydania decyzji w sytuacji będącej przedmiotem rozpoznania, a także wyjaśnienie czy decyzja ZUS w tym przypadku powinna mieć charakter uprzedni oraz czy może być wydana według uznania ZUS w dowolnym czasie, oraz czy może być wydawana z urzędu czy tylko na wniosek stron”, 2) art. 233 § 1 i 2 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. i art. 382 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie przepisów nieobowiązujących w dacie zdarzenia, a także przez „błędne uznanie po części stanu faktycznego w sprawie za odpowiadający hipotetycznemu w wyniku czego doszło do pominięcia części materiału zebranego w postępowaniu w następstwie czego Sąd nie odniósł się do wszystkich zarzutów apelacji”

Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania skarżąca wskazała istotne zagadnienie prawne odnoszące się do „zakresu obowiązywania i stosowania prawa ubezpieczeń w zasięgu czasowym” oraz potrzebę wykładni budzących poważne wątpliwości przepisów powołanych w podstawie skargi w celu zapewnienia jednolitości praktyki sądowej w orzecznictwie sądów powszechnych. Zdaniem skarżącej, do notariuszy nie może mieć zastosowania art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą, ponieważ w spornym okresie nie byli oni osobami fizycznymi prowadzącymi na własny rachunek działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, o których mowa w art. 1 ust. 1 tej ustawy. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 1 marca 1995 r., II UZP 34/94, stwierdzając między innymi, że gramatyczna wykładnia art. 24 ustawy o działalności gospodarczej „nie uprawnia do wniosku, że skoro do notariuszy stosuje się przepisy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, to są oni osobami prowadzącymi taką działalność (...) celem tego przepisu było zapewnienie notariuszom ubezpieczenia społecznego a - gdyby ustawodawca traktował wykonywanie zawodu notariusza jako działalność gospodarczą, to zamieszczenie tego przepisu w prawie o notariacie byłoby zbędne (...)”.

Skarżąca wskazała też, że w postępowaniu przed oboma instancjami organ rentowy nie negował faktu posiadania informacji o pobieraniu przez nią częściowego uposażenia poselskiego, a zatem twierdzenia zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku o niewiedzy tego organu w spornym okresie nie są poparte żadnymi dowodami ani nie wynikają z poczynionych przez Sąd ustaleń. Składki na ubezpieczenie były już wówczas odprowadzane na nadany numer NKP, co stwierdził również inspektor ZUS podczas kontroli przeprowadzonej w Urzędzie Skarbowym. Ponadto organ rentowy wysyłał skarżącej kwartalnie informacje dotyczące objęcia jej ubezpieczeniem, zawiadamiając o wysokości składek. Skarżąca nie otrzymała decyzji o niepodleganiu ubezpieczeniu, mimo że w razie, gdy z innych okoliczności wynika, że obowiązek ubezpieczenia nie istnieje organ rentowy obowiązany był do wydania takiej decyzji na podstawie obowiązującego wówczas § 33 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U z 1993 r. Nr 68, poz. 330 ze zm.).

Pomimo złożenia wniosku w dniu 18 grudnia 2003 r. o naliczenie kapitału początkowego, czyli odtworzenia faktycznie opłacanych składek na ubezpieczenie społeczne przed dniem 1 stycznia 1999 r. zgodnie z faktycznie opłacanymi przez nią składkami stosownie do ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, organ rentowy do tej pory nie udzielił informacji w tej sprawie. Natomiast w dniu 16 kwietnia 2007 r. wydał z urzędu decyzję stwierdzającą, że z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej w spornym okresie skarżąca nie podlegała ubezpieczeniu społecznemu, mimo że za ten okres zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne, a zatem ubezpieczenie faktycznie istniało. Jednocześnie organ rentowy nie wydał decyzji o ewentualnym zwrocie wraz z odsetkami pobranych składek.

W konsekwencji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i ustalenie, że w okresie od 14 października 1993 r. do 20 października 1997 r. podlegała ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia kancelarii notarialnej oraz zobowiązanie organu rentowego do naliczenia jej kapitału początkowego zgodnie z faktycznie opłacanymi składkami albo o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpatrzenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedmiotem rozpoznawanej sprawy było odwołanie ubezpieczonej od decyzji wydanej w sprawie jej wniosku o ustalenie kapitału początkowego od dochodów z dwóch zbiegających się w czasie tytułów, tj. od dochodów z wykonywania wolnego zawodu notariusza oraz otrzymywania ryczałtu poselskiego od dnia 14 października 1993 r. do dnia 30 czerwca 1996 r., a następnie od 1 lipca 1996 r. do 20 października 1997 r. uposażenia poselskiego. Po rozpoznaniu wniosku organ ubezpieczeń społecznych wydał zaskarżoną decyzję z dnia 16 kwietnia 2007 r. stwierdzającą, że ubezpieczona w okresie od 14 października 1993 r. do 20 października 1997 r. nie podlegała ubezpieczeniu społecznemu unormowanemu przepisami ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, a zatem w istocie rzeczy nie rozpoznał bezpośrednio i jednoznacznie wniosku o ustalenie kapitału początkowego. W reakcji na tak wydaną decyzję w złożonym odwołaniu ubezpieczona domagała się jej zmiany przez „zobowiązanie do objęcia obowiązkiem ubezpieczenia z tytułu wykonywania wolnego zawodu i naliczenia wartości kapitału po-

czątkowego, zgodnie z moim wnioskiem”, tj. domagała się wyliczenia kapitału początkowego od składek opłaconych z obu zbiegających się tytułów. Wprawdzie zatem na ogół istotnie zakres rozpoznania odwołania wyznacza treść zaskarżonej decyzji, ale nie jest obojętny zakres odwołania, które obejmowało także niewydanie decyzji w zakresie wnioskowanym przez ubezpieczoną żądającą przecież ustalenia kapitału początkowego także od składek opłaconych z tytułu wykonywania wolnego zawodu, a organ ubezpieczeń społecznych nie wydał decyzji w tym zakresie (art. 477⁹ § 4 k.p.c.). Powyższe oznaczało, że rozpoznawana sprawa powinna od początku być prowadzona zarówno w zakresie odwołania od decyzji stwierdzającej niepodleganie obowiązkowi ubezpieczenia skarżącej z tytułu wykonywania zawodu notariusza, jak też odwołania od niewydanej w istocie rzeczy decyzji w sprawie wysokości kapitału początkowego z obu zbiegających się tytułów ubezpieczenia. Powinno to prowadzić do wniosku, że w sprawie z wniosku o ustalenie wysokości kapitału początkowego organ ubezpieczeń społecznych powinien wydać decyzję w przedmiocie zasadności żądania zawartego we wniosku, a nie poprzestawać na wydaniu decyzji stwierdzającej niepodleganie jednemu ze zbiegających się tytułów ubezpieczenia wskazanych do podstawy ustalenia kapitału początkowego.

W dalszej kolejności Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska skarżącej, że do okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu dla ustalenia wysokości kapitału początkowego uwzględnia się każdy okres faktycznego opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, ponieważ mogą to być wyłącznie okresy opłacania składek z legalnego, tj. obowiązkowego i (lub) dobrowolnego tytułu ubezpieczenia społecznego. W przeciwnym razie samo opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne, które nie wynika z obowiązku ubezpieczenia lub możliwości objęcia dobrowolnym tytułem ubezpieczenia społecznego nie kreuje obowiązkowego lub dobrowolnego stosunku ubezpieczenia społecznego, a przeto bezpodstawnie opłacone składki nie wchodziły do podstawy ustalenia kapitału początkowego, nawet gdyby pierwotnie organ ubezpieczeń społecznych w okresie sprawowania mandatu pośla i pobierał z tego tytułu ryczałtu poselskiego, a następnie uposażenia poselskiego, od których opłacono składki na „poselskie” ubezpieczenie społeczne, bezpodstawnie obejmował ubezpieczoną ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania zawodu notariusza i pobierał składki z tego „zbiegającego się” tytułu ubezpieczenia społecznego. Wynika to stąd, że podstawą stosunku prawnego obowiązkowego lub dobrowolnego tytułu ubezpieczenia może być wyłącznie wyraźny przepis prawa ubezpieczeń spo-

łecznych, przeto samo opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu, któremu ubezpieczony nie podlegał obowiązkowo lub nie mógł być objęty dobrowolnie z mocy prawa, nie rodzi dla niego uprawnień wynikających z bezpodstawnego objęcia określonym tytułem ubezpieczenia społecznego. Wydanie decyzji stwierdzającej niepodleganie obowiązkowemu lub dobrowolnemu tytułowi ubezpieczenia społecznego, którym ubezpieczony nie podlegał na gruncie bezwzględnie obowiązujących norm prawa ubezpieczeń społecznych, ma charakter deklaratoryjny i może legalnie korygować każdorazowe niezgodne z prawem objęcie ubezpieczonego określonym tytułem ubezpieczenia społecznego. W zakresie decyzji ustalającej brak określonego tytułu ubezpieczenia społecznego nie obowiązują terminy przedawnienia możliwości stwierdzenia bezpodstawnego objęcia nieuprawnionym tytułem tego ubezpieczenia.

Kasacyjny zarzut wydania takiej decyzji na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 1a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a nie na podstawie art. 11 ustawy z dnia 28 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych okazał się chybiony już dlatego, że przepisy obu tych ustaw określające kompetencje organu ubezpieczeń społecznych do stwierdzania i ustalania obowiązku ubezpieczenia społecznego nie różnią się w swej treści, a ustalenie kapitału początkowego możliwe jest na zasadach aktualnie obowiązujących (art. 68 ust. 1b *in principio* ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych).

Jedynie incydentalnie można wskazać, że w razie wykazania wyrządzenia ubezpieczonej szkody wynikającej z błędnego i bezpodstawnego objęcia określonym tytułem ubezpieczenia społecznego oraz nienależnego pobierania składek na to ubezpieczenie, osoba poszkodowana może rozważyć dochodzenie odszkodowania na zasadach ogólnych, których *de lege lata* nie określają przepisy prawa ubezpieczeń społecznych, przeto wskazywanie na określone podstawy prawne potencjalnej odpowiedzialności organu rentowego społecznych wykracza poza granice postępowania w sprawie odwołania skarżącej.

Sąd Najwyższy nie podzielił także stanowiska skarżącej, że skoro notariusz nie prowadzi działalności gospodarczej na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, to nie podlega ubezpieczeniu społecznemu, tak jak osoba prowadząca taką działalność, nie tylko dlatego, że jest to koncepcja rozmiijająca się, bo wyraźnie sprzeczna z żądaniem skarżącej zaliczenia opłaconych z tego tytułu składek do ustalenia kapitału początkowego, ale przede wszystkim z uwagi na jednoznaczną treść art. 24 Prawa o notariacie, który w zakresie ubezpieczeń społecznych nakazuje

do notariuszy i członków ich rodzin stosować przepisy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność. Przepis ten nie pozostawiał wątpliwości, że chociaż notariusze nie mają statusu prawnego osób prowadzących taką działalność, to na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych byli traktowani tak jak osoby prowadzące pozarolniczą działalność. Trzeba tu powtórzyć, że gdyby było inaczej, to żądanie ubezpieczonej uwzględnienia opłaconych składek z tego tytułu do obliczenia kapitału początkowego byłoby oczywiście bezpodstawne.

Co do zasady nie powinno być także wątpliwości, że o zbiegu tytułów podlegania ubezpieczonej ubezpieczeniu społecznemu w związku z wykonywaniem wolnego zawodu notariusza, tożsamego w spornym okresie z wykonywaniem działalności gospodarczej (art. 24 Prawa o notariacie w związku z art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą), z ubezpieczeniem z tytułu sprawowania mandatu posła, które z mocy prawa jest postrzegane jako równorzędne (tożsame) z pracowniczym tytułem ubezpieczenia (art. 24 ust. 5 ustawy o obowiązkach i prawach posłów i senatorów, aktualnie art. 28 ust. 1 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora), a w gruncie rzeczy wynika z odrębnego „poselskiego” tytułu ubezpieczenia społecznego, od którego opłacono składki na to ubezpieczenie, przesądzał art. 2 ust. 1 pkt 1 *in fine* ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą, który wyłączał notariuszy z mocy prawa z ubezpieczenia społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą z powodu objęcia ich odrębnymi „poselskimi” przepisami w zakresie „zaopatrzenia emerytalnego lub ubezpieczenia społecznego”.

W powyższym zakresie sprawa nie dojrzała jednak do wyrokowania, ponieważ nie do końca ustalono, czy w spornym okresie ubezpieczona korzystała z ryczałtu, a następnie uposażenia poselskiego, które w całości przysługiwały posłom nieprowadzącym działalności pozarolniczej, co w przypadku ubezpieczonej wymagałoby stwierdzenia niewykonywania zawodu notariusza w okresie sprawowania mandatu posła (art. 24 Prawa o notariacie w związku z art. 24 ust. 3 i 4 o obowiązkach i prawach posłów i senatorów, a od 1 lipca 1996 r. art. 25 ust. 3 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora). Z materiału dowodowego w tym zakresie z jednej strony wynika, że ubezpieczona korzystała z zastępstwa w sprawowaniu funkcji notariusza „asesor z R.” oraz pobierała na szczególnych zasadach jedynie „częściowy” ryczałt, a następnie „niepełne” uposażenie poselskie „wypłacane wyłącznie w uzasadnionych przypadkach na podstawie decyzji Prezydium Sejmu”. Równocześnie stosowanie

takich ograniczeń wysokości pobieranych świadczeń poselskich nie wynikało z zaświadczenia Kancelarii Sejmu z dnia 20 października 1997 r., które także jednoznacznie nie przesądzało, że od świadczeń poselskich przyznanych ubezpieczonej opłacono składki z „poselskiego” tytułu ubezpieczenia społecznego, co jednak chyba w rozpoznawanej sprawie nie było okolicznością sporną.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy należy przede wszystkim ustalić charakter prawny przysługujących obligatoryjnie nieaktywnym zawodowo posłom świadczeń poselskich „w całości”, od których opłacono składki na ubezpieczenia społeczne, albo rozważyć naturę prawną świadczeń niepełnych i przyznawanych „w uzasadnionych przypadkach na podstawie decyzji Prezydium Sejmu”, które jako przyznawane w drodze wyjątku posłom, którzy zachowali dotychczasową aktywność zawodową i z tego tytułu byli objęci ubezpieczeniem społecznym, nie powinny podlegać odrębnemu obowiązkowi „poselskiego” ubezpieczenia społecznego, a w konsekwencji także wymiarowi i poborowi składek na „poselskie” ubezpieczenia społeczne, zważywszy że aktywnym zawodowo posłom ryczałt, a następnie uposażenie nie przysługiwało (art. 24 ust. 4 ustawy o obowiązkach i prawach posłów i senatorów, a następnie art. 25 ust. 3 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora). W takim przypadku do obliczenia kapitału początkowego należałoby uwzględnić jedynie składki na ubezpieczenie społeczne opłacone z tytułu wykonywania wolnego zawodu.

Natomiast w razie ustalenia obowiązkowego tytułu podlegania ubezpieczonej poselskiemu ubezpieczeniu społecznemu „w pełnym zakresie” należy potwierdzić obowiązywanie w spornym okresie prymatu (pierwszeństwa) podlegania odrębnemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu sprawowania mandatu posła i ustalić kapitał początkowy od składek pobranych od pełnych świadczeń poselskich w sytuacji zbiegu tego ubezpieczenia z tytułem ubezpieczenia społecznego osoby wykonującej wolny zawód, któremu ubezpieczona przestała podlegać z mocy prawa (art. 24 Prawa o notariacie w związku z art. 2 ust. 1 pkt 1 *in fine* ustawy o ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą). To prowadziłoby do oddalenia żądania uwzględnienia przy ustalaniu kapitału początkowego składek bezpodstawnie opłaconych na ubezpieczenie osoby wykonującej zawód notariusza. Wszystko to oznacza, że wyliczenie kapitału początkowego notariusza w okresie sprawowania przezeń funkcji posła na Sejm RP następuje tylko z jednego tytułu, tj. albo od składek opłaconych od ryczałtu lub uposażenia poselskiego, albo od składek opłaconych od dochodu z wykonywania zawodu notariusza.

Mając powyższe na uwadze, w tym wadliwe (niepełne) określenie zakresu odwołania i jego rozpoznania, także przecież dotyczących żądania ustalenia kapitału początkowego, Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 2 zdanie drugie k.p.c.

=====